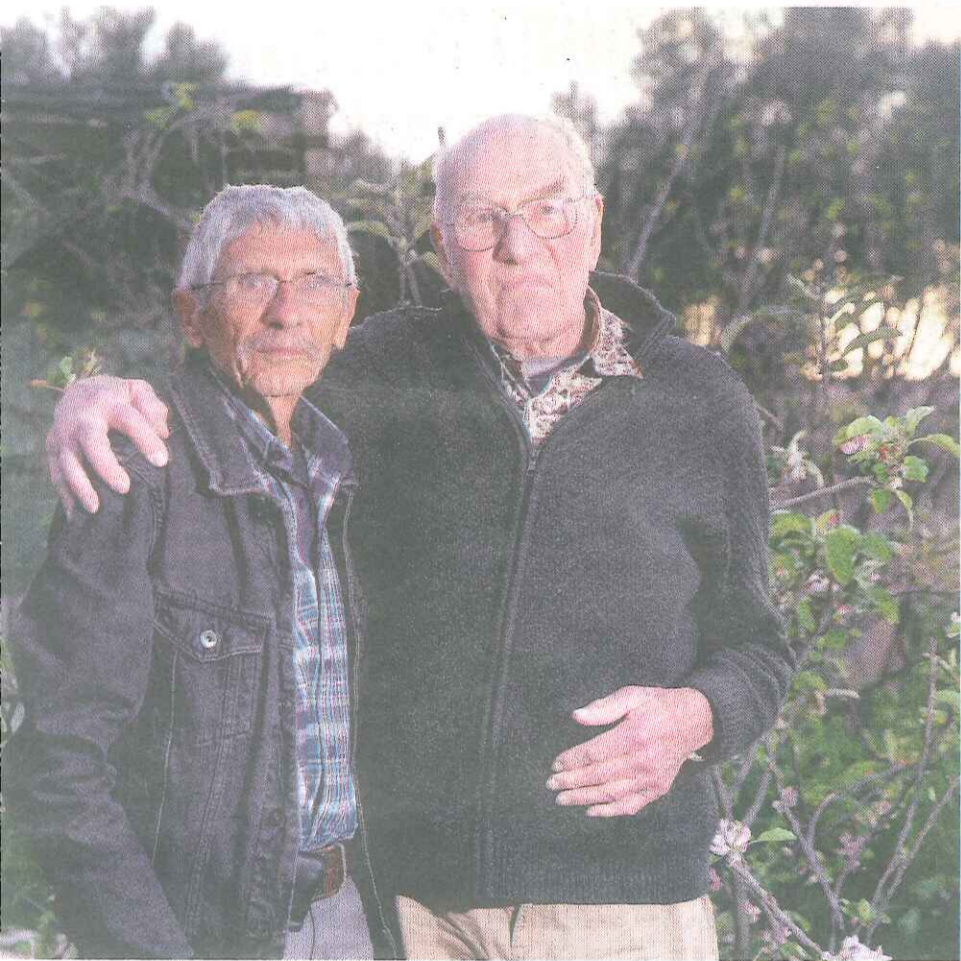

סגירת מעגן

ד"ר אריה איתמר עלה לאוניית המעפילים אקסודוס בגיל 8. טום דייל היה מלח בן 17 בספינת מלחמה בריטית שנגחה בה ומנעה מניצולי השואה להגיע לארץ ישראל ■ עשרות שנים אחרי, הפכו השניים לחברים קרובים. כעת הם משחזרים את הדרמה הגדולה במים, מספרים על תהליך הפיוס המשותף וגם מטיילים יחד במדינה

אילנה שטוטלנד

"זו הייתה הפעם הראשונה שבה נשלחתי לשרת מוחץ למולדת. עזבתי את אנגליה בתור נער. הייתי מלח בצוי הבריטי. הבנתי שאקסודוס היא אוניית מהגרים. קיבלנו פקודה לעצור אותה, פי נכנסה לפלשתינה ללא אישור."

"פיוס והשלמה זה דבר חשוב. במצב הקשה היום, כשמגמות אנטי-ישראליות מתפשטות בכל אירופה, אני מרגיש צורך לעמוד לצד הישראלים", כך משחזר טום דייל, שהיה בן 17, מלח צעיר, כאשר שירת באחת המשחתות הבריטיות שמנעו מאוניית המעפילים להגיע לחופי ארץ ישראל.

היום הוא בן 90 ומאוד מתרגש. כימים אלה הוא נמצא בביקור בארץ אצל חברו, ד"ר אריה איתמר, שבגיל 8.5 עלה עם משפחתו על אקסודוס והיה עד לקרב שהתרחש עם הבריטים. החברות ביניהם קרמה עוד וגידיים רק לאחרונה. דייל מתארח כעת בביתו של איתמר, ויחד הם חורשים את הארץ לאורכה ולרוחבה. "בשבילי זאת סגירת מעגל", אומר איתמר. "בזמנו היה עימות בין הבריטים לבין מעפילי אקסודוס. מבחינתי השלמה וקבלת סליחה אלו דברים שמאפשרים לאדם לחיות טוב ולא לסבול מבחינה נפשית. טום הוא ידיד אמת שלנו. הוא גם מדבר בעד ישראל בחו"ל."

הבריחה מהתופת

אקסודוס יצאה מחופי דרום צרפת ב-11 ביולי 1947, כשעל סיפונה 4,515 נוסעים, ניצולי שואה, במטרה להגיע לארץ ישראל. בין הנוסעים היו 1,282 נשים, 1,561 גברים, 1,017 נערים ו-655 ילדים.

בשתיים וחצי לפנות בוקר, 18 ביולי 1947, כיממה לפני שהייתה אמורה להגיע לחופי הארץ, נגחה בה, משני צדיה, משחתות בריטיות. הנוסעים לא הורשו להיכנס לתחומי הארץ והוחזרו בכוח למחנות העקורים בגרמניה לאחר מאבק מר, שבו נהרגו שלושה מנוסעי האונייה ונפצעו עשרות.

איתמר (80), גיאולוג מקיבוץ בית ניר, אב לשלושה ילדים וסב לחמישה נכדים, נולד באורסה. אביו היה קצין בצוי הסובייטי ואמו מנהלת חשבונות במפעל לייצור נעליים.

"כשפרצה המלחמה, אבא נשלח מיר לחזית", הוא מספר. "גם אמא נשלחה לקרב, כאחות. אני נשארתי באורסה הנצורה עם סבתי. היא הצליחה לחלץ אותי ברכבת האחרונה שפרצה את המצור על העיר בספטמבר 1941. הגענו בהתחלה קרוב למוסקבה. אחר כך המשכנו לאסיה התיכונה, לטג'יקיסטן."

"אמא הצטרפה אלינו. אבא נהרג בקרב על מוסקבה בינואר 1942. בתקופה שבה היינו פליטים, אמא הייתה מנהלת חשבונות במפעל ביטחוני לייצור מסילות ברזל. היא הכירה שם פליט יהודי מפולין והתחתנה איתו. היה לו דרכון פולני, הוא גם היה ציוני. כשנגמרה המלחמה, ההורים החליטו לעלות לארץ ישראל."

מה היה המסלול שלכם?

"זה היה מסע ארוך וקשה. קודם כל, זייפו לי את הגיל ואת מקום הולדתי כדי שלא תהיה בעיה ביציאה מברית המועצות. עלינו לרכבת משא ונסענו לכיוון הגבול הפולני. זה היה אחרי המלחמה. הכל היה הרוס, וגם השלטונות הסובייטים לא אהבו את הרעיון שעולים ארצה. כשעברנו את הגבול עם פולין, אני, אמא, בעלה ואחותי למחצה התחלנו לצעוד ברגל מול הרבה קשיים, התנכלויות וירי של איכרים פולנים, עד שהגענו לגבול הצ'כי. הצ'כים קיבלנו את פנינו מאוד יפה. עלינו לרכבת נוסעים, המשכנו לאוסטריה ומשם לחלק הדרומי של גרמניה, שהיה תחת כיבוש אמריקאי. שם חיכינו כמה חודשים במחנה עקורים עד שהגיעה הפקודה לעלות למשאיות."

"אחרי מסע המשאיות צבאיות אמריקאיות - שוב עם תעודות מזויפות - הגענו לצרפת. חיכינו עוד כמה זמן, ואז לילה אחד חשוך עלינו שוב למשאיות, הגענו לנמל קטן בחוף הים התיכון ושם היה מחנה מאוד דרמטי."

השלב האחרון במסע.

"אונייה גדולה עגנה שם. ילדים מבתי יתומים ותנועות נוער עלו עליה ושרו שירים בעברית. פחות או יותר ידעתי מה קורה. לא ידעתי על המהלכים הפוליטיים והתככים הבינלאומיים שהיו מסיבי, אבל הבנתי שאנחנו עולים לארץ, שזה לא חוקי בעיני הבריטים ושאוניות המלחמה שלהם עלולות לעצור אותנו. עלינו על האנייה, אבל אז עדיין לא ידענו את שמה". איתמר מספר שאחרי הפלגה של כמה ימים, כשבכל יום מצטרפת ספינת מלחמה חדשה

למשימת הליווי של אוניית המעפילים, נחשף שמא. "הניפו דגל כחול לכן וחשפו את השם אקסודוס", הוא משחזר. "המסע נמשך שבעה ימים. במהלך המסע אנחנו, הילדים, ישבנו ושמענו שידורים ושיירים מהארץ. התוודענו גם לקברניט בשם אייק. הוא היה בחור בן 23 בלבד מרושל ופרוע, אבל ספן מיומן ממדרגה ראשונה."

"איש סמכותי נוסף היה מרדכי רוזמן, שעליו הצביעו כמנהיג המעפילים. היו שני צוותים שטיפלו בנו במהלך ההפלגה: בחורים צעירים, מתנדבים אמריקאים, שהיו צוות המלחים. הייתה גם הכשרה של חניכי תנועת נוער ממרוקו ששהו בצרפת באותו זמן. העלו אותם לאונייה והפכו אותם לחלק מהצוות."

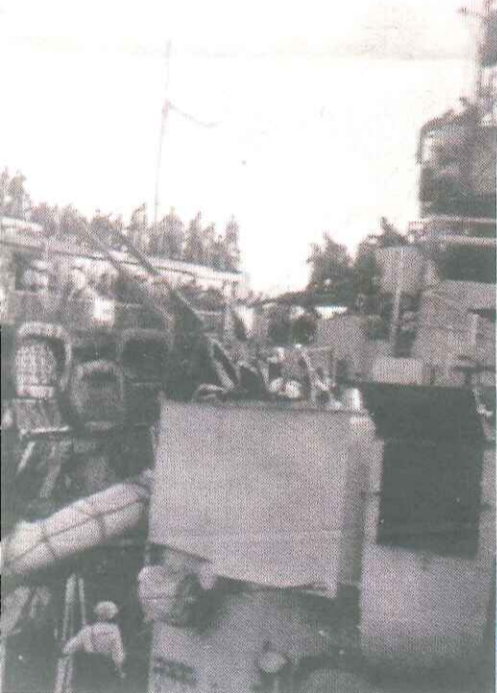
פילד, מה הרגשת וחסבת במהלך ההפלגה?
"הייתי באופוריה. אף על פי שידעתי שיהיה קרב, הייתי בהתרוממות רוח. אני זוכר את המסע הזה כחוויה אדירה. בלילה שבין 17 ל-18 ביולי 1947 הותקפנו על ידי אוניות מלחמה בריטיות. לפני כן, המבוגרים ניצרו את האונייה. אסור היה כמובן להשתמש בנשק. זה היה הסכם ג'נטלמני, אם כי הבריטים הפרו אותו בשלב מסוים."

פחדת?

"הקרב התחיל עם זרקורים, רמקולים ודרישות כניעה בכמה שפות. אחר כך הבריטים החלו לנגח באונייה שלנו. היא הייתה מעץ, שלהם מברזל. הם זרקו רימוני גז מדמיע לתוך המרפסות הפנימיות. זה היה מאוד מפחיד. היה רעש עצום. חשבתי שהאונייה הולכת לטבוע. היו המוני פצועים שצעקו שצריך להמשיך להילחם. התחלתי לראות גם חיילים בריטים מתרוצצים באונייה. בשלב מסוים של הקרב נרדמתי. כשהתעוררתי, ראיתי חייל מולי שרצה לתת לי סוכרייה. זרקתי אותה ופגעתי לו בקסדה."

כבר ראיתם את חופי הארץ.

"במהלך הקרב האונייה נגררה לחיפה כשהיא

נוטה על צדה. כשהאנשים ראו את הארץ, הם התרגשו, שרו את התקווה ובכו. שאלתי למה בוכים, ואמרו שהבריטים לא ייתנו להיכנס ארצה. וזה אכן מה שקרה. בסופו של דבר, העלו אותנו על שלוש אוניות כלא. אחרי טרטור גדול היינו במחנה מעצר בריטי בגרמניה. ב-29 בנובמבר התחילו אנשים להסתלק מהמחנה. שוב, בעזרת תעודות מזויפות עלינו לאונייה בצרפת וב-31 בדצמבר 1947 הגענו ארצה."

סליחה היסטורית

דייל היה כאמור מלח צעיר בתקופה שבה אקסודוס ניסתה להעפיל ארצה. הוא שירת באחת הספינות הבריטיות שנגחו באוניית